

Çokseslendirmede Akorların Harflerle İfade Edilmesi

Expressing The Chords By Letters in Harmonizing

Ülkü ÖZGÜR

G.Ü. Gazi Eğitim Fak., Güzel Sanatlar Eğitim Bölümü, Müzik Öğretmenliği Programı, A.B.D.

Özet

Çokseslilik, günümüzde müzik yazısında çeşitli şifrelerle ifade edilmektedir. Bunlardan biri de harf sistemidir. Özellikle tonal dizilerde yazılmış okul müziğinde, caz müziği ve popüler müzikte kullanılan harf sisteminin, diğer şifreleme yöntemleri ile birlikte müzik öğretmenliği programında öğretimi, geleceğin öğretmenlerinin gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Müzik Eğitimi, çokseslilik, akor şifreleri

Abstract

Today, polyphony is expressed by various ciphers. One of them is the letter system. Particularly teaching of the letter system which is used in the school music, jazz and popular music together with the other cipher methods in the music teacher program will provide important contributions to the development of the teachers of future.

Key Words: Music training, harmony, chord cipher

1.Giriş

Müzik tarihi ile ilgili araştırmalar, müzik yazısının yeterince gelişmediği yıllarda, birçok ülkenin müziğini kalıcı hale getirmek amacıyla çeşitli sistemler kullanmış olduğunu göstermektedir. İlk müzik yazılarına M.Ö. 2000'lere doğru Sümerler ile ilgili kaynaklarda rastlanmaktadır. Zaman içinde gelişen müzik yazıları, bugün iki ana başlıkta toplanmaktadır. Alfabe harfleriyle yapılan alfabetik nota yazısı ve işaretlerle yapılan nota yazıları.

Çalınan ve söylenen yazılı hale getirmek amacıyla alfâbeden ilk olarak Ancius Manlius Severus Boethius (M.S.480-524) yararlanmış ve Latin alfâbesinin ilk 15 harfini kullanmıştır.

10.yüzyıla gelindiğinde insan gırtlığının çıkarabileceği seslerin diyatonik dizisi düzenlenirken en kalın sese “A” denmiştir.(Selanik, 1996, S.39)

Örnek 1. 1. Seslerin harflerle yazımı.

Günümüzde bazı ülkelerde sesler bu yedi harf ile ifade edilmektedir.

Müzik yazısının gelişimine paralel olarak çoksesliliğin yazılışı da zaman içinde gelişmiştir.

Rönesans ve Barok Çağı, doğaçlamanın en yaygın olarak kullanıldığı dönemlerdir. Bu yıllarda yapıtların çoksesli yazımında şifreli bas kullanılmaktaydı. Şifreli bas, bir kompozisyonda, enstrümantal bas partisinde, kesintisiz olarak devam eden bir figürler sistemidir ve orgcuların 16.yüzyılda kullandığı bir seri işaretten adapte edilmiştir. Şifreli bas çeşitli eserlerde eşliği kolaylaştırmak, ayrıca koro ya da çalgı gurubunun etkisini zenginleştirmek için uygulanmıştır. Bu dönemlerde klavyeli çalgının sağ el partisinden besteci tarafından yazılır, sol el partisinden tek ses belirtilir, armoniyi açıklayan numaralar bu seslerin altına yazılırdı. Seslendirici bu numaraların kılavuzluğunda armoniyi oluşturacak ve solistleri destekleyecek biçimde doğaçlama yapardı. (Collins,1959, S.242)

Örnek 1. 2. Şifreli bas örneği.

Yazılışı

Çalınışı

Operanın gelişimi ile ezgi ön plana çıkmış, çokselsliliği oluşturan diğer sesler ezgiye eşlik eder konuma gelmiştir. Dolayısıyla çokselsliliğin yazılı ifadesinde de değişiklikler olmuş, akor yazımı yaygınlaşmıştır.

Örnek 1. 3. Akorların ön plana çıktığı yazım şekli.

ARABESK

Allegro

F. Burgmüller
(1806-1874)

Günümüzde ise çokselslilik harflerle de ifade edilmektedir. Harf sistemi, ülkelere ve müzik türlerine göre az çok farklılıklar göstermekle birlikte yaygın olarak kullanılmaktadır.

Örnek 1. 4. Akorların harf sistemiyle yazımı. (Benjamin ve diğerleri, 1986, S:167)

C Cm C+ Cdim (C⁰) C7 Cm7

Cmaj7 Cdim7 C7+5 C7-5 C9 C-9

2. Çokseslendirme ve eşikleme öğretiminde çoksesliliğin ifade edilişi:

1998 yılında yürürlüğe konmuş olan müzik öğretmenliği programında çokseslendirme ile ilgili dersler bulunmadığından, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi(GÜGEF) Müzik Eğitimi Anabilim Dalında seçmeli derslerin üç yarıyılı çokseslilik ve eşikleme çalışmalarına ayrılmıştır. Bu derslerde tonal sistemdeki çokseslilik kuralları kuramsal ve uygulamalı olarak öğretilmektedir. Eşikleme çalışmalarında okul şarkılarına eşlik çalışmalarının yanı sıra seçilen örneklerin müziksel yapı analizleri de yapılmaktadır. Müziksel yapı, bir eserin ezgisel, ritmik ve çokseslilik özellikleri ile biçimsel özelliklerinin bütünüdür.

Bu derslerde kullanılan armoni kitaplarında çoksesliliğin ifade edilmesine ilişkin çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır.

Örnek 2. 1. Tonal armoni yazımında kullanılan şifrelerden örnekler.

I	II	III	IV	V	VI	VII
T	Sp	Dp	S	D	Tp	D
E	AÇ6	Ç6	Aç	Ç	E6	Ç ₉
I	ii	iii	IV	V	vi	vii

İlk ve orta öğretimde, tonal sistemle yazılan eğitsel amaçlı şarkılarda kullanılan akorların harf sistemi ile yazılması oldukça yaygındır.

Örnek 2. 2. Harf sistemi ile çokseslendirilmiş okul müziği örneği. (Becker ve diğerleri, 1995, S. 27)

GENÇLER

Alman Ezgisi

Ayrıca caz müziği ve popüler müzikte de akorlar harflerle gösterilmektedir.

Örnek 2. 3. Popüler müzikte akorların yazımı. (Baier ve diğerleri, 1997, S. 209)

West Side Story

L. Bernstein

Armoni ve eşikleme derslerinde akorların ifadesi ile ilgili genel bir bilgiye sahip olan öğrenci, yazılı kaynaklardan yararlanabilir. Ayrıca öğrendiği armoni ve form bilgisini kullanarak harflerle yazılan akorlara anlam yükleyebilir, kullandığı akorların nedenlerini ve mantığını kavrayabilir. Müzikal yapı bilgisine sahip olmanın gereğini

ve katkısını fark eden öğrenci harf sistemi ile çokseslendirilmiş şarkılardaki akorların ve bu akorların oluşturdukları kadansların açıklamasını yapabilir.

Bilindiği gibi müzik öğretmenleri okul şarkılarına eşlik yapmada çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bir araştırma sonucuna göre piyano dışındaki klavyeli çalgılardan özellikle orgun, çalma ve taşınabilme kolaylığı nedeniyle, ilk ve orta öğretimde yaygın bir eşlik çalgısı olarak kullanıldığı gözlenmektedir. Aynı araştırma sonuçları müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okulların % 44.4'ünde piyanonun bulunduğunu; bu okulların %4.5'inde ise var olan piyanoların kullanılacak durumda olmadığını; piyano dışındaki klavyeli çalgılardan org-synthesizerin %78'lik bir yüzde ile eşlik çalgısı olarak ilk sırada yer aldığını göstermektedir.(Bilgin, 1998, S. 60)

1998 yılında yürürlüğe konulmuş olan müzik öğretmenliği programının 4. yarıyılında "Elektronik Org Eğitimi" adlı 2 saatlik yeni bir ders bulunmaktadır. GÜGEF Müzik Eğitimi Anabilim Dalında bu derste akorlar harf şifreleriyle ifade edilmektedir. Armoni ve eşikleme çalışmalarında da bu şifreleme yönteminin kullanılması hem Elektronik Org Eğitimi dersinin işlevsel olmasına hem de bu derslerin hedeflerine ulaşmasında son derece yararlı olacaktır.

İlk ve orta öğretim müzik derslerinde kullanılacak yeterli şarkı dağarcığımız bulunmamaktadır. Okul müziklerinin çokseslendirilmesinde de çeşitli nedenlere dayanan eksiklikler vardır. Bunun yanında akorların harflerle yazıldığı iç ve dış kaynaklı okul müziği örnekleri giderek çoğalmaktadır. Öğretmenin fazla zorluk çekmeden akorları tanıyıp eşlik yapabilmesi müzik eğitiminin amacına ulaşmasına katkıda bulunacaktır.

3. Akorların harf şifreleriyle öğretiminde dikkat edilmesi gereken noktalar:

Bilindiği gibi Türk Müziği teksesliliğe dayanmaktadır. Ders saatleri de göz önüne alındığında müzik öğretmeni yetiştiren kurumlarda çokseslilik anlayışını öğretmek, öğrenmek, ve uygulamak öğretici ve öğrenci açısından hiç kolay olmamaktadır. Tonal armoni derece sistemine dayanmakta, temel sese göre her derecenin bir işlevi bulunmaktadır. Öğrenci her derecenin işlevi ve kullanımına ilişkin yeterli bilgi ve beceriye ulaştıktan ve öğrencide belli bir mantığa dayanan çokseslilik anlayışı

oluşturulduktan sonra, akorların harf şifresiyle öğretimine yer verilmelidir. Aksi taktirde öğrenci çöksesliliğin sadece harflerle ifade edilen akorlardan oluştuğu anlamını çıkarabilir.

Ayrıca öğrenci müziksel yapı bilgisi adı altında toplanan tüm bilgilerin armoni ve eşikleme çalışmalarındaki önemini kavramadan ve bu bilgilerin koordineli olarak kullanımını öğrenmeden, çöksesliliğin harf şifresi ile ifade edilmesine geçilmemelidir. Aksi taktirde çökseslilik ya da eşlik çalışmalarında ne zaman, niçin, nasıl sorularına cevap aramayan öğrenci kulak beğenisi yoluyla ve el yordamıyla bir şarkıyı çökseslendirme yoluna gidecektir. Öğrenciye yeterli düzeyde çökseslilik ve eşikleme bilgi ve becerisi kazandırıldıktan sonra akorların ifadesinde birden çok şifreleme yöntemi bir arada kullanılmaya başlanabilir. Böyle bir çalışma yöntemi öğrencide oluşması hedeflenen davranış değişikliğini olumlu yönde etkileyecektir.

4. Sonuç ve Öneriler:

Öğrenciye çökseslendirme ve eşikleme ile ilgili yeterli bilgi ve beceri kazandırıldıktan sonra akorların harf şifreleriyle öğretimi, geleceğin müzik öğretmeninin gelişmesinde önemli rol oynayacaktır.

Derslerde harf sistemi ile çökseslendirilmiş okul müziği örnekleri incelenmeli, müziksel yapı analizleri yapılmalıdır. İncelenen okul müziği örneklerinin altına diğer şifreleme yöntemleri de yazılarak öğrencinin bilgileri pekiştirilmelidir.

Form, armoni, eşikleme, piyano, müziksel işitme-okuma-yazma derslerinde şifrelemeyi destekleyen çalışmaların yapılması, öğrencinin bilgi ve becerilerini birbiri ile ilişkilendirebilmesine ve yerli yerinde kullanmasına yardımcı olacaktır. Örneğin piyano derslerinde uygun örneklerin çeşitli şifreleme yöntemleriyle armonik analizinin yapılması öğrenciden istenebilir. Yapılan tüm bu çalışmalar müzik öğretmenleri ve öğretmen adaylarının çeşitli şifreleme sistemleri ile yazılmış kaynaklardan yeterince yararlanmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Baier ve diğerleri, “Spielplane 7/10”, Stuttgart Klett Verlag,1997.
- Benjamin T., “Horvit M., Nelson R., Techniques and Materials of Tonal Music”, Boston Houghton Mifflin Company, 1986.
- Bilgin,S., “ İlköğretim Okullarının 2.Kademesinde Müzik Eğitiminde Kullanılan Şarkıların Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü Çıkışlı Müzik Öğretmenleri Tarafından Piyano ile Eşliklenmesi”,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ankara,1998.
- Bilgin,Selçuk, “ Piyano Eşlikli Okul Şarkıları”,Ankara, Evrensel Müzikevi , 1999.
- Burgmüller,F., “Twenty- Five Easy and Prograssive Studies”, New York Schirmer.
- Collins, “ Music Ancylopedia”, London and Glaskow, 1959.
- Selanik C., “Müzik Tarihinin Tarihsel Serüveni”, Ankara Doruk Yayımcılık, 1996.
- Tibor C., “Kleines Akkordlexikon für Gitarre”, Budapest Editio Musica,1971.